

TEHNICA EXEMPLIFICĂRII LA EUGENIU COȘERIU*

ALICE TOMA**

Unii comentatori (printre care și Iorgu Iordan, într-un articol omagial) au observat că Eugeniu Coșeriu, spre deosebire de alți lingviști, își ilustrează distincțiile teoretice cu foarte puține exemple. Acest lucru a fost explicat prin înclinația sa pentru teoretizare, prin interesul acordat filozofiei limbajului etc. În realitate, există și studii coșeriene foarte bogate în exemple sau fapte analizate. Iar faptul că, uneori, exemplele oferite nu sunt prea numeroase se explică și prin respectarea unui principiu al antipozitivismului (or, după cum se știe, potrivit lui Coșeriu, lingvistica își are fundamentul în ideologia antipozitivistă). Mai mult decât atât, trebuie apreciată și valoarea ilustrativă/instructivă a exemplurilor alese de Coșeriu (fiindcă savantul a fost, totodată, și un mare Profesor, un Magistru) și chiar umorul acestora (întrucât Coșeriu a fost, fără îndoială, ca om de știință, și un *homo ludens* – ipostază pentru care a și pledat). În consecință, chiar și în privința modului în care se dau exemplele, poate fi identificată o „tehnică” (în sensul aristotelic de *téchne*), adică un „a ști să faci”. Utilizând cadrul metodologic al lingvisticii textuale și analiza discursivă pot fi identificate elementele de bază ale tehnicii exemplificării și specificul său semantic, sintactic, textual. A construi și a articula în text exemple potrivite (în acord cu un alt concept din retorica Stagiritului – *tò prépon*) reprezintă o artă pe care Coșeriu și-a însușit-o încă de la început.

* Mulțumesc prietenilor și participanților la discuții, ale căror remarci sunt tot atâtea posibile noi piste de continuare a cercetării. Mulțumesc în special dnei prof. dr. Maria Iliescu, dnei cercet. dr. Cristina Florescu, dlui cercet. dr. Dinu Moscal, dlui lect. dr. Cristinel Munteanu.

Această lucrare a fost realizată în cadrul Proiectului „Științe socio-umane și politice aplicative. Program de pregătire postdoctorală și burse postdoctorale de cercetare în domeniul științelor socio-umane și politice”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contract de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/62259.

** Facultatea de Litere, Universitatea din București, București, str. Edgar Quinet, nr. 5–7, sector 1, România.

ALIL, t. LI, 2011, București, p. 405–414

Plasăm studiul nostru în domeniul *analizei textuale* și adoptăm ca strategie pentru abordarea fenomenelor textuale pertinente în caracterizarea exemplificării la Eugeniu Coșeriu *lectura analitică*. În acest cadru, textul este considerat un „spațiu al operațiilor mentale” cu o „arhitectură complexă” (cf. Manzotti 1993). Pentru a descrie componentele acestei arhitecturi, pornim de la textul concret, analizăm o anumită „mișcare textuală” – în cazul de față, exemplificarea –, punem în evidență varietatea utilizărilor sale, le clasificăm după diverse criterii (frecvență, lungime, marcă, alte caracteristici), ceea ce permite în final realizarea unei scheme generale care să înfățișeze ierarhia „mișcărilor” textuale și vecinătatea lor în arhitectura textuală. Văzută în acest cadru, exemplificarea este o relație având structura:

$$Exre = Ext + marcă + Exnt (Ex)$$

unde *Exre* este *relația de exemplificare*, *Ext* este *exemplificatul*, aspectul general ilustrat sau demonstrat prin intermediul *Exnt exemplificantului*, ceea ce se numește în mod curent *exemplu*. Când nu există risc de confuzie, termenul de *exemplificare* poate fi înlocuit cu cel de *exemplu*. Exemplificarea este un fenomen complex, putând fi analizată sub diverse aspecte: textual, gramatical, retoric, literar, practic. La nivel lingvistic sunt stabilite caracteristici, tipuri și clasificări ale *Ext* și ale *Exnt*, precum și condițiile și restricțiile impuse de marca de exemplificare, prezența sa în text, poziția sa enunțiativă și semantica sa propozițională.

Acest cadru general de analiză ne permite să arătăm că Eugeniu Coșeriu își construiește exemplele potrivit regulilor arhitecturii textuale, însă conform unei retorici speciale a alegerii acestora și după tipare lingvistice proprii. De exemplu, în:

(1) „O categorie gramaticală se numește, de exemplu, *aurist* sau *imperfect*, deoarece aceste nume, în intenția originară a celor care le-au impus, constituiau un fel de definiție restrânsă prin care se încerca să se circumscrie o valoare fundamentală sau generală a categoriei respective” (Coșeriu 2000: 59).

Ext o categorie gramaticală se numește este legat prin marca *de exemplu* de *Exnt aurist sau imperfect*, însă primul segment al relației de exemplificare este implicat și într-o a doua relație introdusă de marca *deoarece*. Această primă observație generală va fi precizată și nuanțată pe parcursul analizei noastre.

1. Exemplificarea – fenomen complex

Luată drept concept general, exemplificarea este o lege de tip boolean, „laws of thought” sau „lege a gândirii”. Luată drept concept lingvistic, exemplificarea are realizări sintactice în propoziție sau frază, structuri sintactice specifice, structuri semantice specifice. O observare atentă a conceptului permite distincția mai multor accepții ale exemplificării: exemplificarea ca fenomen (lingvistic) textual, exemplificarea ca fenomen (lingvistic)

gramatical, exemplificarea ca fenomen (retoric) argumentativ, exemplificarea ca tip textual și gen literar, exemplificarea ca problemă practică a teoriei compoziției și interpretării.

1.1. Ca fenomen textual, exemplificarea are o accepție relativă, de operație discursivă ce asigură trecerea de la p (*Ext*), un caz general, la q (*Exnt*), un caz particular. Această relație nu e o relație „inter propositionnelle” (între „états de choses”), ci o relație între segmente de text. Exemplificarea constituie, în interiorul unui text, liantul necesar între „un cas particulier et un cas général” (Manzotti 1995: 49). Relației de exemplificare îi corespunde acțiunea de exemplificare bazată pe un proces subiacent de deducție. În acest proces marca de exemplificare are un rol important și apare la începutul, în interiorul sau la sfârșitul pasajului exemplificativ. Marca specifică exemplificării este *de exemplu*. Printre mărcile nespecifice frecvent utilizate de Coșeriu putem aminti *astfel, tot astfel, tot așa, bunăoară*. Alte mărci care apar în Coșeriu 2000 sunt: *să analizăm câteva exemple* (p. 6); *Un caz similar* (p. 11); *să amintim un exemplu* (p. 29); *să examinăm un exemplu* (p. 38); *să vedem un exemplu* (p. 54), *alt exemplu* (p. 66), *un exemplu* (p. 220).

(2) „Aceasta este valabil și pentru anumite trăsături generale specifice și exclusive ale unei clase de obiecte, adică pentru ceea ce Aristotel numește «propriul». Bunăoară – acesta este exemplul lui Aristotel – numai omul râde” (Coșeriu 2000: 38).

Construind acest exemplu, Coșeriu apelează la o dublă marcare: *bunăoară și acesta este exemplul lui Aristotel*. Mărcile au, pe lângă un rol strict textual, un rol metatextual furnizând informații despre preferința de a relua exemple celebre în construirea unei argumentări proprii mai convingătoare prin apelul la precursori iluștri. De altfel, repetarea exemplurilor, personale sau nu, este una dintre tehnicile la care Coșeriu apelează frecvent.

Așadar, în accepția relativă a fenomenului exemplificării textuale, *Exnt*, secvență a textului, este introdus de o marcă ce asigură distingerea exemplificării de alte relații din clasa relațiilor de tip: „caz particular al unui caz general”. Exemplificarea are funcție ilustrativă sau justificativă. O definiție-cadru consideră exemplificarea ca o acțiune lingvistică ce organizează (Antos 1982) sau construiește (Gulich și Kotschi 1987) progresiv arhitectura complexă a textului.

Accepția absolută a fenomenului textual de exemplificare califică exemplificarea drept acțiune lingvistică (*Textkonstitutionsbandlung*), „acțiune de construcție textuală”. În tripletul act – acțiune – activitate, exemplificarea surclasează actul prin complexitatea sa și se asociază activității de enunțare înțeleasă ca producere de enunțuri sub forma unui bloc de propoziții. La acest nivel, exemplificarea e comparabilă ca acțiune textuală cu repetiția sau parafraza. Exemplificarea absolută ca fenomen textual este, pe de o parte, acțiune ce articulează un *Ext* și un *Exnt*, dar și rezultat (*Exnt* sau *Ex* sau chiar *Exre*), iar pe de altă parte *Exre* este o relație de construcție (între segmente de text), nefiind o relație interpropozițională (între „stări de lucruri”). În acest context, o definiție aproximativă a exemplificării în text o identifică cu o acțiune care organizează sau construiește textul,

produce unul sau mai multe exemple și realizează o relație de Exre între Exnt și Ext cu ajutorul unor mărci.

1.2. Exemplificarea ca fenomen gramatical în frază este definită „tipic” drept o adăugare, o specificare a altor constituenți, adică, din punct de vedere sintactic, o apozitie însoțită de expresii („lexeme funcționale”) ce arată caracterul exemplificativ. La acest nivel apar diverse întrebări asupra fenomenelor semantico-pragmatice ale exemplificării asupra cărora ne oprim în detaliu în partea a doua a lucrării.

1.3. Exemplificarea ca fenomen retoric este o tehnică de argumentare bazată pe analogie. Apare încă de la Quintilian – întâmplare menționată pentru a susține o idee – și Aristotel – Exre leagă între ele afirmații particulare, una notorie și se bazează pe „inducție retorică”. Paradeigma sau exemplul retoric (ExR) dezvoltă, după Danblon (2004), o triplă dimensiune: dimensiunea logico-argumentativă, dimensiunea narativă și ficțională și dimensiunea orală și poetică. Astfel, paradeigma permite utilizarea dimensiunii ficționale și narative într-un discurs a cărui intenție e argumentativă. Paradeigma este argument propriu genului deliberativ al cărui scop este să determine auditorul să ia o decizie. Pentru Aristotel, ExR este o inducție de la parte la parte, membrii aparțin aceluiași gen, dar unul e mai cunoscut decât celălalt. Un exemplu de raționament inductiv preluat de la Aristotel este următorul:

Premisa particulară: *Denys cere o gardă de corp.*

Paradeigma: *Altădată Pistrate a cerut o gardă și apoi a devenit tiran.*

Concluzia : *Deci Denys are intenția să devină tiran.*

TOPOS: Deoarece orice aspirant la tiranie cere o gardă.

Toposul permite lectura paradeigmei alături de premisă astfel încât să conducă spre concluzie. În dimensiunea logico-argumentativă a ExR factor psihologic joacă un rol important: particularul mai cunoscut încarnează generalul prin caracterul său exemplar. ExR funcționează ca povestea, fabula, proverbul – privilegiază o gândire narativă. Inferențele logice sunt abstractizări și decontextualizări ale unor reprezentări narative mai vechi. Dimensiunea narativă și ficțională a ExR face din acesta un eveniment marcant. Având formă narativă, ExR nu poate fi criticat. ExR se aseamănă cu mitul prin concepția deterministă asupra lumii. Forța persuasivă a ExR nu depinde de faptul că evenimentul narat este un episod din memoria comunității sau un episod ficțional. În literatura orală există un liant imediat între poezie și acțiune care provoacă un efect persuasiv evident. Trebuie reținută distincția dintre două tipuri de oralitate: una primară – cognitivă, alta secundară – estetică. ExR mimează OP, cognitivă, în sânul unei OS și, fără să revendice vreo valoare explicativă, dobândește forță persuasivă.

Exemplificarea ca fenomen retoric primește așadar o accepție absolută: „Dunque, da una proposizione *p0* vera o ammessa per vera si conclude per via d'eseempio alla verità o utilità o necessità di altra proposizione *p1* sulla base di 'somialianze': proprietà comuni (e di una certa evidenza) a *p0* e *p1* – sulla base cioè di un principio generale di cui sia *p0* sia *p1*

sono istanze. Nelle accezioni discusse sopra un esempio *pi* serviva a corroborare una asserzione generale *p* di cui *pi* era un caso particolare ($p = \{pi\}$). Qui, per contro, si rimane all'interno del paradigma relativo allo specifico esempio menzionato, dando per scontata la validità dell'asserzione generale. Una volta assunta la definizione di esempio come argomentazione da caso particolare a caso particolare, si apre il campo a tutta la varietà di manifestazioni che la tradizione giuridica ha debitamente riconosciuto e commentato; si avranno così gli 'argomenti' (o 'esempi') *a pari, a contrario, a fortiori, ecc.*" (Manzotti 1995: 57).

1.4. Exemplificarea ca tip textual și gen literar este un aspect nerelevant din perspectiva analizei noastre pe care îl menționăm pe scurt: „Un *exemplum* consiste esențialmente nella narrazione all'interno di un testo (predica, ecc.) di un fatto – storico o similistorico – che illustri in modo particolarmente icastico, in positivo o in negativo, una verità generale dell'ordine del morale, colpendo l'immaginazione dei destinatari e fissandosi nella loro memoria come *memento* per comportamenti futuri” (Manzotti 1995: 58).

1.5. Exemplificarea ca problemă practică are în vedere nu atât producerea exemplelor, cât interpretarea acestora. În structura textului, exemplificarea interacționează cu alte „mișcări” textuale: justificarea, particularizarea. Exemplificarea poate marca o pauză „psihologică” în comunicare și o diminuare a fluxului informațional și de construire a raționamentului; ea permite înțelegerea și reamintirea unor idei. Exemplificarea este un instrument de „copiere”, în sensul dat de Erasmus (1512) cuvântului, adică de multiplicare și bogăție de idei. Exre asigură trecerea de la cazuri particulare la generalizare sau ilustrează afirmații generale.

2. Aspecte lingvistice

Ne oprim în cele ce urmează asupra unei analize atente a tipurilor de exemplificare (Exre de enunț vs Exre de constituent; Exre ilustrativă vs Exre argumentativă) și a mărcii de exemplificare (poziția mărcii de Exre, semantica mărcii de Exre).

2.1. Exre de enunț vs Exre de constituent

Exre de enunț (*E o persoană dificilă. De ex., cine a reușit să lucreze cu ea?* [prop. implicită „nimeni nu a reușit să lucreze cu ea”]) are în vedere statut ilocuționar al Ext, pe când Exre de constituent (*Fă-mi ceva de mâncare, [fă-mi] o salată, de ex.*) are în vedere conținutul semantic al Ext în raport cu Exnt.

(3) „Prin urmare, în cercetarea concretă (a unei limbi necunoscute, de exemplu)” (Coșeriu 2000: 196).

Marcarea exemplificării de constituent prin intermediul mărcii specifice *de exemplu* este adesea dublată la Coșeriu de marcarea prin punctuație (), ceea ce, din perspectivă practică, asigură o interpretare lipsită de orice ambiguitate a relației semantice textuale.

2.2. Exre ilustrativă vs Exre argumentativă

Exre ilustrativă este aceea în care Exnt se leagă de conținutul propozițional al Ext. Sunt tipice definițiile urmate de exemple (triunghi – ABC). În Exre argumentativă Exnt se leagă (și) de statutul asertiv al Ext (*Să ai grijă de copil o săptămână nu e ușor. De ex., ce să-i dai de mâncare?*).

(4) „Acest tip de gramatică (în realitate, teorie a limbii) se caracterizează prin faptul că distinge în sistemele lingvistice o serie de straturi structurale (în versiune «clasică» și cel puțin pentru anumite limbi, șase straturi) conectate între ele prin faptul că fiecare strat inferior «realizează» sau «reprezintă» stratul superior. Astfel, pentru Lamb, de exemplu, sp. *al* și it. *nel* «realizează» sau «reprezintă» în stratul fonemic unitățile morfemice *a + el, in + il*; și «morfemele» latine *bon-* și *mel-* din *bonus* și *melior* realizează sau reprezintă un «lexem unic» (Coșeriu 2000: 128).

Acest tip de construcție textuală face din exemplificare o modalitate prin care fie se demonstrează afirmații generale, fie se ajunge la formularea acestora, în funcție de demersul deductiv sau euristic ales de autor, primul fiind de obicei preferat celui de-al doilea. Ext *fiecare strat inferior „realizează” sau „reprezintă” stratul superior* este „demonstrat” (*astfel*) pe baza a doi Exnt introduși de *de exemplu* și coordonați prin juxtapunere. Este interesant că, unei mărci explicite *de exemplu*, i se adaugă mărcile implicite ce indică limba: *sp., it., latine*. De altfel, luarea limbilor ca exemple este subînțeleasă în cadrul teoretic general al lingvisticii coșeriene (și nu numai).

2.3. Obligativitatea mărcii de exemplificare

În absența unei mărci specifice, exemplificarea riscă să fie confundată cu o simplă specificare (*Oferă-i flori, gladiole*). Acțiunea de Exre e de aceea semnalată întotdeauna de o marcă, oricare ar fi natura acesteia (lexicală, paralingvistică), și are ca rezultat o *relație* de Exre (*Oferă-i flori, gladiole, de ex. vs Oferă-i flori, gladiole...*).

(5) „Același lucru se întâmplă cu trăsătura «deschidere» a lui *e* deschis în tipurile de italiană în care distincția dintre [e] și [ɛ] nu este funcțională. În spaniolă, fonemul /b/ este în sistem numai «oral», «bilabial» și «sonor» (alte trăsături nu sunt necesare pentru opozițiile în care acest fonem participă); în normă, în schimb, este deopotrivă «oclusiv» în anumite cazuri (în poziție inițială absolută și după nazală) și «fricativ» în restul pozițiilor” (Coșeriu 2000: 281).

Deși în limbajul comun prezența unei mărci explicite a exemplificării este necesară pentru realizarea tipului respectiv de relație textuală, în limbajul științific, la Coșeriu exemplificarea este adesea construită cu ajutorul unor mărci implicite. Dintre acestea, cea mai frecvent utilizată, în cazul *Lecțiilor de lingvistică generală*, pare a fi anunțarea unei limbi. Astfel, pentru a arăta diferența dintre *sistem* și *normă*, Coșeriu pornește de la afirmația generală de tip definițional: „Norma este, într-un sens, mai amplă decât sistemul: într-adevăr, conține și trăsături nefuncționale, în timp ce sistemul conține doar trăsături distinctive necesare pentru ca o unitate de limbă (în planul expresiei sau în planul conținutului) să nu se confunde cu alta” (Coșeriu 2000: 281), afirmație pe care o ilustrează

cu cazuri particulare din italiană (toscană, italiană septentrională) și din spaniolă. De notat faptul că, dincolo de ilustrarea definiției, exemplele participă la construirea cunoștințelor printr-o distanță substanțială de tip teorie – definiție vs practică – caz particular, dar și prin recursivitate și studiu contrastiv, același mecanism definițional este reiterat în încarnările sale din diverse limbi.

2.4. Poziția mărcii de *Exre*

Marca exemplificării este, de obicei, intercalată între Ext și Exnt (Ex), atunci când ambele segmente sunt explicite în text. Față de un Ext prezent în text, marca e anaforică și putem vorbi de o *Exre in praesentia*. Față de un Ext absent explicit din text, dar direct sau indirect tematizat, putem vorbi de o *Exre in absentia* (*Oferiți-le, de ex., un CD*. [Ce să le oferim?]).

(6) „7.2. *Semnificatul* este conținutul unui semn sau al unei expresii dat într-o anumită limbă și exclusiv prin intermediul limbii înseși. De exemplu, în cazul lui *blond*, conținutul pe care, cunoscând româna, îl înțelegem ca posibilitate de desemnare a acestui semnificat (în afara folosirii concrete) și care poate să fie parțial diferit (sau să nu existe deloc) în alte limbi.

7.3.1. *Sensul* este conținutul propriu al unui text, adică ceea ce textul exprimă dincolo de (sau prin) desemnare și semnificat” (Coșeriu 2000: 246).

În acest exemplu, marca *de exemplu* este situată textual între Ext și Exnt și deschide enunțul Exnt. Plasarea mărcii la început de enunț este o soluție mai rar folosită de Coșeriu. Marca, dacă nu este integrată în text între Ext și Exnt, este cel puțin intercalată în Exnt ca în cazul exemplului (Exnt) pentru *sens*: „O glumă, *de exemplu*, pe lângă faptul că are un «semnificat» – adică, pe lângă faptul că fiecare cuvânt și fiecare propoziție din care se compune are un semnificat – are și un sens particular, a cărui înțelegere este indispensabilă pentru a pricepe gluma ca atare; iar «gluma» (faptul că un discurs ar fi tocmai o glumă) constituie, la rândul său, un «sens»” (Coșeriu 2000: 246). Efectul acestei tehnici este o integrare a Exnt în Ext și o creștere a eficacității procesului de interpretare a acestuia din urmă.

2.5. Aport semantic specific al mărcii la semnificatul frazei

Inserarea mărcii de exemplificare îmbogățește conținutul frazei cu următoarele informații: i. Paradigmatizare: *de exemplu* evocă o mulțime de alternative ale Exnt (Ex), paradigma sa (Nølke 1983) (*Adu-i o carte vs Adu-i de exemplu o carte*); ii. Focalizare¹: *de exemplu* identifică Exnt (Ex) drept focus, element major în relief comunicativ al frazei; iii. Funcționalizare: *de exemplu* prezintă Exnt (Ex) drept ajutor dat interlocutorului asupra

¹ TEST

Maria ar trebui să-i aducă o carte.

Ce ar trebui să facă Maria?

Ce ar trebui să-i aducă Maria?

Maria ar trebui să-i aducă de ex. o carte.

Enunțul exemplificat admite numai întrebări asupra obiectului.

modului cum se constituie o mulțime și cum poate fi specificată (*A găsit lucruri frumoase la reduceri; de ex. Un blazer de lână*).

În cazul exemplificării *in absentia* paradigma e delimitată contextual (uneori pot fi două paradigme posibile), în timp ce *in praesentia* paradigma e delimitată de câmpul Exnt. În discursul coșerian există o situație la limita dintre o exemplificare cu Ext explicit sau implicit atunci când Ext ia forma unei urme pronominale în progresie informațională constantă (v. Toma 2009):

(7) „Din rațiuni similare, aceeași distincție are o importanță specială și pentru gramatică. De exemplu, este o greșeală frecventă mai curând în gramaticile școlare aceea de a afirma că toate părțile propoziției pot fi subiect, prin urmare, și un adjectiv, fiindcă se poate spune: «verde» este atribut, sau 'adverb', ca în «*da*»-ul acestui domn nu reprezintă garanție. Ei bine, în realitate, o s i n g u r ă parte a propoziției poate fi subiect: s u b s t a n t i v u l (ca nume sau ca pronume)” (Coșeriu 2000: 255).

Aceeași distincție trimite în acest exemplu la o distincție introdusă deja în paragrafele anterioare, distincția între „limbajul primar și metalimbaj” (Coșeriu 2000: 255)².

Coșeriu folosește adesea exemplificarea în cascadă, exemplificare în exemplificare. Ceea ce este constant la el este utilizarea mărcii *de exemplu* ca marcă ultimă în seria exemplificărilor. Rămâne de discutat în cazul exemplificărilor în cascadă – cum este cea din exemplul de mai jos – în ce măsură putem vorbi efectiv de exemplificare pe fiecare dintre nivelurile cascadei sau dacă primii pași ai trecerii de la definiția generală a unui concept (aici *limbaj* vs *metalimbaj*) la exemplul semnalat prin *de exemplu* – gradul ultim al exemplificării – pot fi considerați tipuri speciale ale unei relații de particularizare care nu se identifică neapărat cu o relație de exemplificare. În exemplul nostru apar întrebările: *Este astfel o marcă de exemplificare?*; *Este dificultăți ale teoriei lingvistice un Ext pentru Exnt una din dificultățile cu care se confruntă definiția „cuvântului”?*

(8) „Anumite dificultăți ale teoriei lingvistice se datorează confuziei (sau non-distincției) între limbajul primar și metalimbaj. Astfel, una din dificultățile cu care se confruntă definiția «cuvântului» – deși este vorba de o dificultate mai mult aparentă decât reală – rezidă în faptul că se dorește o circumscriere în limbajul primar și, în același timp, în metalimbaj. Or, așa ceva este pur și simplu imposibil, deoarece în metalimbaj (inclusiv în metalimbajul folosit împreună cu limbajul primar în vorbirea curentă) fiecare segment al unui cuvânt poate ajunge să fie «cuvânt». De exemplu, dacă despre un lucru spun că este *roșu*, un interlocutor poate să mă corecteze, adăugând pur și simplu «-ietic», adică tratând sufixul *-ietic*, *-ă* ca un cuvânt cu același «statut» ca *roșu*, *-ie* sau *roșietic*, *-ă*. Mai mult, din «greșeală» pot spune *pom* și un interlocutor poate să mă corecteze spunând: «*i*», adică indicând desinența necesară în acest caz pentru a forma pluralul cuvântului *pom*. Prin urmare, și acest «*i*» este un cuvânt (și, desigur, o propoziție) metalingvistic, firește” (Coșeriu 2000: 255).

² „Prin «metalimbaj» se înțelege un limbaj (un uz lingvistic) al cărui obiect este tot un limbaj; de exemplu, vorbirea despre cuvinte sau despre fraze. «Limbajul» sau, mai bine zis, *limbajul primar* [subl. a.] este un limbaj al cărui obiect nu este la rândul său un limbaj” (Coșeriu 2000: 254).

3. În loc de concluzii

Dintre clasele de exemplificări identificate, Coșeriu pare să utilizeze în mod relativ egal atât *exemplificarea intrafrastică*, cât și *exemplificarea extrafrastică*, să alterneze, conform principiului practic al eficienței interpretării, *exemplificarea simplă* cu *exemplificarea complexă*, în cascadă. În schimb, dintre *exemplificare ilustrativă* și *exemplificare demonstrativă*, Coșeriu pare a o privilegia pe cea din urmă, utilă nu numai unor clarificări imediate ale definițiilor, ci și demonstrațiilor afirmațiilor teoretice și construirii cunoștințelor lingvistice înseși.

Inventarul mărcilor coșeriene de exemplificare este divers, mergând de la marca specifică exemplului și general utilizată *de exemplu*, până la mărci specifice discursului său cum ar fi *bunăoară, tot așa sau tot astfel*.

Coșeriu repetă adesea exemple celebre sau propriile exemple pentru ilustrarea unor aspecte teoretice diferite. Este, pe de o parte, efectul discursului inițial oral al corpusului reținut pentru analiză, pe de altă parte, este o tehnică didactică, practică, de facilitare a interpretării și de convingere nu numai prin claritatea exemplelor alese, ci și prin notorietatea lor.

Tehnica exemplificării la Coșeriu este un domeniu fascinant, piste noi se deschid spre aspecte ca studierea adecvării exemplului la teorie, studierea utilizării exemplului hazliu și a lecturii multiple a exemplului conform logosului apofantic, poetic sau pragmatic.

BIBLIOGRAFIE

- Antos 1982 = G. Antos, *Grundlagen einer Theorie des Formulierens*, Tübingen, Niemeyer.
- Coșeriu 2000 = Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Chișinău, Editura ARC.
- Danblon 2004 = Emmanuelle Danblon, *L'exemple rhétorique: l'usage de la fiction en argumentation*, in R. Amossy et D. Maingueneau (éds.), *Actes du Colloque de Cerisy „Apport de l'analyse du discours: un tournant dans les études littéraires?”*, Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, p. 187–198.
- Gülich, Kotschi 1987 = E. Gülich, T. Kotschi, *Les actes de reformulation dans la consultation: la dame de Caluire*, in P. Bange (ed.), *L'analyse des interactions verbales. La dame de Caluire: une consultation*, Berne, Frankfurt, New York, Paris, Peter Lang.
- Inkova, Beaulieu-Masson 2002 = Olga Inkova, A. Beaulieu-Masson, *Plutôt que: de la comparaison à la substitution*, „L'Analisi linguistica e letteraria”, anno XI, p. 563–594.
- Jacobi 1999 = Daniel Jacobi, *La communication scientifique: discours, figures, modèles*, Grenoble, PUG.
- Jeanjaquet 1939 = Jules Jeanjaquet, *Le problème de Par exemple. Genèse et développement d'un gallicisme*, in Albert Sechehaye et al. (éds.), *Mélanges de linguistique offerts à Charles Bally*, Genève, Librairie de l'Université, p. 439–460.

- Kleiber 2005 = Georges Kleiber, *Comment se „règle” linguistiquement*, in „Cuadernos de Filología Italiana”, 5, p. 99–123.
- Manzotti 1993 = Emilio Manzotti, *L’esemplificazione. Natura e funzioni di un procedimento di composizione testuale*, in V. Bonini e M. Mazzoleni (a c. di), *L’italiano (e altre lingue). Strumenti e modelli di analisi*, Pavia, Luculano, p. 47–98.
- Manzotti 1995 = Emilio Manzotti, *Aspetti linguistici dell’esemplificazione*, in „Versus”, 70–71, p. 49–114.
- Nølke 1993 = Henning Nølke, *Le regard du locuteur: pour une linguistique des traces énonciatives*, Paris, Kimé.
- Rossari et al. 2004 = Corinne Rossari et al., *Autour des connecteurs: réflexions sur l’énonciation et la porte*, Berne, P. Lang.
- Toma 2009 = Alice Toma, *Pragmatique informationnelle du discours scientifique*, București, EUB.

THE TECHNIQUE OF EXEMPLIFICATION AT EUGENIO COSERIU

ABSTRACT

Some commentators (including Iorgu Jordan, in an anniversary article) observed that Eugenio Coseriu, unlike other linguists, illustrates his theoretical distinctions with very few examples. This was explained by his tendency for theorizing, his interest in philosophy of language, etc. In fact, there are Coserian studies very rich in examples. And the fact that sometimes Coseriu doesn’t use many examples can be explained (as we try to prove) as a consequence of the principle of anti-positivism (or, as it is known, according to Coseriu, linguistics ideology has its foundation in anti-positivism). Moreover, we underline the illustrative and instructive value of the Coseriu’s examples (he was a scientist, but also a great teacher, a Master). The Coserian examples have humor (because Coseriu was, undoubtedly, *a homo ludens*, too). Therefore, even in his way of giving examples, there can be identified a “technique” (in the sense of the Aristotelian *téchne*), i.e. a “know how to do”. By exploiting the methodology of textual linguistics and discourse analysis, we aim at identifying the semantic, syntactic, textual specific of the Coserian example. Building examples in the text (in agreement with another concept of Aristotle’s Rhetoric – *tò prépon*) is an art that Coseriu assumed from the very beginning.

Key-words: *Eugenio Coseriu, exemplification, example, illustrative example, argumentative example, text linguistics, general linguistics, paradigma.*